

О. М. Дженжебір,
аспірантка

УДК 007: 303.7.114

Підходи до структурно-функціонального аналізу медіасередовища

У статті розглянуто підходи до структурно-функціонального аналізу медіасередовища. На прикладі медіасередовища міста Бориспіль відображено особливості дослідження структури ЗМІ та їх ролі у висвітленні важливих подій окремого населеного пункту. Здійснено аналіз контенту та способів подачі фактів, емоціогенних структур текстів.

Ключові слова: структурно-функціональний аналіз, медіасередовище, підхід, система.

Структурно-функціональний аналіз як метод аналізу був і залишається предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців. Він представляє собою комплексний напрям наукової діяльності, що передбачає розгляд системи з позиції її структури, тобто складників, а також з позиції функції, тобто яким чином працює система. У науці про соціальну комунікацію часто зустрічаємо поняття системний аналіз, за яким, як вважає В. І. Романчиков, об'єкт вивчається як сукупність елементів, що утворюють систему. У наукових дослідженнях він передбачає оцінку поведінки об'єкта як системи з усіма чинниками, які впливають на його функціонування [1, 33].

Тлумачний словник дає визначення системному підходу: це дослідницький підхід, застосований до аналізу об'єктів, що мають безліч взаємозалежних елементів, об'єднаних спільністю функцій і мети, єдністю управління і функціонування. Застосовується до тих явищ, що належать до категорії системи. Дослідник повинен виявити компоненти і системоутворювальні зв'язки процесу чи явища, визначити основні чинники, що впливають на функціонування цієї системи, оцінити місце і роль даної системи як цілісного утворення в системі інших явищ, виявити окремі елементи чи групи, на котрі буде здійснений перетворюючий вплив, вивчити процеси управління, що забезпечують досягнення поставлених цілей, створити систему з поліпшеним функціонуванням, впровадити отримані результати в практику [1, 159]. Структурно-функціональний аналіз – метод аналізу яких-небудь соціальних явищ як цілих систем, що представляють собою визначене структурне з'єднання елементів, кожний з яких виконує визначену функцію стосовно інших елементів і системи в цілому. Як метод пізнання припускає: 1) виділення щодо стійких еле-

ментів; 2) їх якісний і, по можливості, кількісний аналіз; 3) виявлення їх зв'язків, функцій усередині системи; 4) кількісне визначення сили, ступеню впливу кожного елемента, його впливу на інші елементи і систему в цілому; 5) синтез всього отриманого знання в єдину цілісну картину [1, 162].

Аналіз наукової літератури виявив, що не існує єдиної позиції щодо методологічного пояснення структурно-функціонального аналізу. Вчені різних галузей мають наступне методологічне бачення: розділяють окремо структурний аналіз та функціональний і паралельно розглядають системний підхід (С. Д. Гусарев, юридична деонтологія); розглядають ці методи як два однорівневі напрями вивчення системи (Т. Парсонс, соціологія); об'єднують в цілісний єдиний метод структурно-функціонального аналізу (І. Т. Фролов, філософія); виявляють взаємопов'язаність цих методів, тобто один не може існувати без іншого або один метод знаходить свій прояв за допомогою іншого (Ю. Г. Марков, історія).

На думку В. Г. Воронкової, сутність структурно-функціонального методу полягає у розділенні складного об'єкта на складові частини, вивченні зв'язків між ними та у визначенні притаманних їм специфічних функцій (ролей), спрямованих на задоволення відповідних потреб... У структурно-функціональному аналізі за одиницю дослідження приймається «дія», а суспільство представляється як сукупність складних соціальних систем дії (концепція Т. Парсонса, Р. Мертона). Кожен індивід у своїй поведінці орієнтований на «загальноприйняті» образи поведінки. Норми об'єднані в інститути, що мають структуру і володіють функціями, спрямованими на досягнення стабільності суспільства. Мета структурно-функціонального аналізу складається в кількісній оцінці тих змін, до яких дана система може при-

стосуватися не на шкоду своїм основним функціональним обов'язкам [2].

Таким чином, на наш погляд, структурно-функціональний аналіз медіасередовища – це комплексний метод, спрямований на дослідження системи, що є частиною соціального простору, у якому відбувається соціальна комунікація, втілена у діяльності будь-яких видів медіа шляхом встановлення їх внутрішнього структурного прояву та функціональних залежностей між ЗМІ та аудиторією як чинником впливу на медіасередовище.

Отже, структурно-функціональний аналіз як загальнонауковий метод може бути застосовано при дослідженні медіасередовища і комплексно, і окремо з огляду на структуру чи функціонування медіасередовища.

Враховуючи особливості соціологічного, філософського, історичного підходів до вивчення систем, особливої актуальності набуває саме соціокомунікативний підхід як один із новітніх наукових напрямів, адже соціальні комунікації – нова галузь науки порівняно з уже названими. В. В. Різун визначає її як такий вид комунікаційної діяльності, який передбачає утворення суспільної комунікаційної системи, що функціонує за законами спілкування і включає соціальнокомунікаційні інститути, тобто такі соціальні інститути, які спеціалізуються на комунікаційній діяльності, та індивідуальних або колективних споживачів відомостей, що можуть також об'єднуватися в соціальні групи споживачів [3].

Тобто, даний підхід спрямований, насамперед, на аналіз комунікаційної системи, якою може бути будь-яке медіасередовище, оскільки відповідно до визначення така система складається зі спеціалізованих на комунікаційній діяльності соціальних інститутах (засобах масової інформації, наприклад) та споживачів, що впливають на функціонування медіасередовища.

Отже, розглянемо варіант структурно-функціонального аналізу медіасередовища окремого міста на прикладі м. Бориспіль. У вітчизняному науковому доробку не представлено на сьогодні досліджень щодо його медіаскладників. Станом на березень 2013 р. до переліку офіційних засобів масової інформації, що функціонують у місті, належать: друковані – газети «Трудова слава», «Вісті. Інформація. Реклама», «Ринок Бориспіль», «Термінал»; аудіо-візуальні – КП ТелеРадіоСтудія «Бориспіль»; електронні – інтернет-газета «Ігрис».

Оскільки функція знаходить відображення через певну дію (у той самий час вона є одиницею структурно-функціонального аналізу), з'ясуємо функціональність преси щодо способу подачі факту стосовно події, яка найчастіше висвітлювалася на шпальтах протягом тривало-

го часу: будівництво багатофункціонального громадського центру (БГЦ) в м. Бориспіль. Цей спосіб проаналізовано відповідно з урахуванням наявних: емоціогенних структур, пріоритетності подачі факту, наявності авторської позиції. Для дослідження відібрано матеріали преси за період січень 2012 р. – квітень 2013 р. та 4 відеосюжети з офіційного сайту КП ТелеРадіоСтудія «Бориспіль». Таким чином, генеральна сукупність газет, у яких були розміщені новини про БГЦ, становить 43 номери: «Трудова слава» – 15; «Вісті. Інформація. Реклама» – 13; «Ринок Бориспіль» – 9; «Термінал» – 6.

Аналіз за кожним параметром відбувався наступним чином.

1. Кількість позитивних відгуків – враховано кожен схвальну позицію усіх суб'єктів, позитивні коментарі яких були у статтях, враховуючи й авторську позицію.

2. Кількість негативних відгуків – враховано кожен заперечувальну позицію усіх суб'єктів, негативні коментарі яких були у статтях, у тому числі й авторську позицію.

3. Плюралізм думок – аналіз даного параметра був з урахуванням лише за період січень-квітень 2013 р. з метою співмірності, адже «Ринок Бориспіль» та «Термінал» розпочали активне висвітлення інформації саме в цей період. Тому валідним є порівняння висвітлення різних позицій за однаковий проміжок часу з відносно однаковою частотою виходу матеріалів у чотирьох газетах. Вимірювання плюралізму відображено за кількістю коментаторів події щодо представників забудовника, представників місцевої влади, представників позиції громади (проведені опитування – кожен коментар оцінено в один бал та опубліковані листи з підписами – один бал за кожен лист не залежно від кількості підписів під ним), а також політичних сил даної місцевості.

4. Пріоритетність теми вимірювали за трибальною оцінкою, де оцінка 1 означала, що обсяг матеріалу становив як мінімум шпальту газети, 2 – розгорнутий матеріал обсягом менше шпальти, 3 – коротка замітка.

5. Наявність авторської позиції – кількість матеріалів, у яких наявна позиція автора статті.

Якщо аналізувати неофіційну складову медіасередовища міста Бориспіль, то вона представлена виданнями рекламного характеру, групами в соціальних мережах, але тема будівництва БГЦ у них майже не фігурувала.

Основними формами, за допомогою яких досліджені засоби масової інформації висвітлювали позицію громадськості, були опитування, листи та звернення (див. Табл. 1). Інформація збиралася найчастіше шляхом відвідування сесій міськради, де названа тема була включена

в обговорення. Особливістю подачі матеріалів усіх чотирьох газет, а також місцевого телебачення було залучення політичного контексту: зазначені назви політичних партій, які відстоювали опозиційну думку щодо будівництва БГЦ, вважаючи його незаконним. Відеоряд телесюжетів був насичений символікою цих партій, була наявна велика кількість коментарів їх представників.

незалежно від рішень міськради. Тобто, у виданні «Ринок. Бориспіль» у найбільш вільному щодо лексики форматі висвітлено редакційну позицію. І подача фактів здійснювалася відносно емоційної структури в одному напрямі – ствердженні негативного ставлення і самого ЗМІ, і громади до будівництва БГЦ, яке вважається незаконним, а жодного позитивного відгуку у ній немає.

Таблиця 1.
Основні форми висвітлення громадської думки у ЗМІ м. Бориспіль

Назва ЗМІ	Кількість позитивних відгуків	Кількість негативних відгуків	Плюралізм думок	Пріоритетність теми	Наявність авторської позиції
«Трудова Слава»	43	15	36 (у трьох з 8-ми матеріалів вміщено опитування)	1–6 2–7 3–2	Об'єктивне ставлення до події – 4 статті; негативне ставлення до події – 2 статті
«Вісті. Інформація. Реклама»	16	33	49 (у трьох з 8-ми матеріалів вміщено опитування, 1 звернення, 5 листів)	1–6 2–6 3–1	Об'єктивне ставлення до події – 2; негативне ставлення до події – 2
«Ринок Бориспіль»	0	25	23 (у семи газетах – 1 заява, 5 листів, 4 звернення)	1–4 2–3 3–2	Об'єктивне ставлення до події – 0; негативне ставлення до події – 15
«Термінал»	9	18	25 (з 6 газет – 1 лист)	1–1 2–5 3–0	Об'єктивне ставлення до події – 0; негативне ставлення до події – 2

Особливістю функціонування складників медіасередовища м. Бориспіль є наявність великої кількості емоційних структур у матеріалах. Це відображено навіть авторською позицією. На думку В. М. Корнеєва, поряд із смислово-логічною структурою в тексті існує структура емотивна (тут: сукупність мовних засобів, здатних справляти емоційний ефект). У контексті діяльнісного аспекту розгляду тексту вона набуває ознак структури емоційної. Під емоційною структурою слід розуміти структуру, яка визначає той емоційний, чуттєвий ефект, що виникає у читача під час і після сприймання тексту [4].

Газета «Трудова слава» містить більшість позитивних відгуків про будівництво БГЦ, а інші три містять більшість негативних. На нашу думку, це може бути пов'язано з чинниками: редакційною політикою; журналістською етикою; фінансовою залежністю від рішень місцевої влади, позицію якої редакція підтримувала.

У той самий час саме для газети, основні площі якої відведено під рекламу, характерна наявність найбільшої кількості негативних авторських оцінок і гострої критики місцевої влади, адже фінансування цієї газети відбувається

з 25 негативних відгуків 15 належать авторам статей. Таким чином, постає питання щодо балансу думок. Тому сприйняття респондентом і формування його власної позиції залежатиме від того, якій газеті він надає перевагу. Газета, що є найпопулярнішою у місті, формуватиме світогляд громадськості. Видання, насичене повністю негативними чи позитивними відгуками, відобразить однозначну позицію, що звузить можливість читача адекватно оцінювати ситуацію через неможливість ознайомитися з коментарями різних сторін.

Щодо обсягів, то переважно на висвітлення теми відводилась площа менша шпальти з частотою подачі майже у кожному другому номері газети за період січень–квітень 2013 р.

Таким чином, використання структурно-функціонального аналізу під час дослідження медіасередовища окремого міста дало можливість виявити його структуру засобів масової інформації (друковані та аудіовізуальні), їх роль у висвітленні окремої проблеми різними способами та участь громадськості в комунікативному процесі шляхом подачі звернень та листів до редакцій місцевої преси.

З огляду на зазначене, функціональність ЗМІ певного міста можна досліджувати на прикладі висвітлення окремої резонансної теми залежно від форми подачі факту. І воно залежить, на нашу думку, від процесуальних чинників:

- 1) форми фінансування даного ЗМІ;
- 2) позиції редактора та окремого журналіста;
- 3) налагодженості зв'язків редакції зі сторонами прецеденту, владою, громадськістю, політичними силами;

- 4) відкритості заходів, від яких залежить рішення проблематики, що висвітлюється.

І одним із найбільш показових підходів до структурно-функціонального аналізу медіасередовища є соціокомунікативний підхід. На прикладі міста Бориспіль і однієї проблеми ми відобразили позиції окремих соціальних груп: представників влади, громади, політичних сил, наявної авторської позиції. А це все у сумі є складовими однієї комунікаційної системи з чинниками впливу на її функціонування. У ній відображено взаємозв'язок ЗМІ: з владою або стороною конфлікту, яка запросила журналіста на обговорення чи надала свій коментар; з чита-

чем, який відгукнувся у формі листа чи відповідь під час опитування; з політичною силою, яка влаштувала захід протесту чи розмістила у ЗМІ звернення. Усі ці елементи представляли певні думки, але при цьому належали до однієї комунікаційної системи, хоч і склалися з представників різних соціальних інститутів.

1. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : навч. посіб. [Електронний ресурс] / В. І. Романчиков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 25 с. – URL: <http://borispol-rada.gov.ua/ukrainian/passport-mista.html>.

2. Воронкова В. Г. Управління людськими ресурсами [Електронний ресурс] / В. Г. Воронкова. – URL: http://pidruchniki.ws/19570411/menedzhment/struktorno-funktsionalniy_metod.

3. Різун В. В. До питання про соціальнокомунікаційний підхід у науці [Електронний ресурс] / В. В. Різун. – URL: http://issuu.com/the_communication/docs/27-37?mode=window&pageNumber=4.

4. Корнеєв В. М. Роль маркованої лексики у створенні емоціогенної структури тексту [Електронний ресурс] / В. М. Корнеєв. – URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=241>.

Подано до редакції 14. 05. 2013 р.

Dzhenzhebir Olha. The approaches to structural and functional analysis of media sphere.

In the article the approaches of structural and functional analysis of media environment are considered. On the example of media environment of the city Borispol the features of research of mass media structure and their role in coverage of important events are presented. The analysis of content, the methods of facts' coverage and emotional structures of texts are carried out.

Keywords: structural-functional analysis, media environment, approach, system.

Дженжебир О. Н. Подходы к структурно-функциональному анализу медиасреды.

В статье рассмотрены подходы к структурно-функциональному анализу медиасреды. На примере медиасреды г. Борисполь отображены особенности исследования структуры СМИ и их роли в освещении важных событий отдельного населенного пункта. Осуществлен анализ контента и способов подачи фактов, эмоциогенных структур текстов.

Ключевые слова: структурно-функциональный анализ, медиасреда, подход, система.